

TOPONÍMIA DELS POBLES VALENCIANS

ALMENARA

LA PLANA BAIXA

ACADEMIA
VALENCIANA
DE LLINGÜA

AJUNTAMENT
D'ALMENARA

ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA
SECCIÓ D'ONOMÀSTICA

COORDINACIÓ I GESTIÓ
Unitat de Recursos Tecnicolingüístics

RECULL I TEXT
Pere Hormigos i Sánchez

DISSENY
Vicent Almar

MAQUETACIÓ I GRAFISME
Guillermo Tomás Lull

© Acadèmia Valenciana de la Llengua

Col·lecció: Onomàstica i Toponímia
Sèrie: Toponímia dels Pobles Valencians
Almenara, 124

Editat per: Publicacions de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua
Av. de la Constitució, 284
46019 València
Tel.: 96 387 40 23
Adreça electrònica: avl@gva.es

Amb la col·laboració de l'Ajuntament d'Almenara

ISBN: 978-84-482-4822-2
Depòsit legal: V-1618-2008
Impressió: Graphic 3

www.avl.gva.es

ALMENARA

Almenara és un municipi de la Plana Baixa; està situat a 31 km de Castelló i a 35, de València. L'altitud del poble és de tan sols 26 m sobre el nivell del mar, però el terme municipal, de 27,17 km² d'extensió, té algunes muntanyes. Les de la part occidental són: el Salt del Cavall (340 m), la Rodana (242 m), Cassanya (158 m) i el Rodeno (171 m). La ramificació oriental està definida per una sèrie d'elevacions aïllades, que han sigut un obstacle en les comunicacions del litoral valencià, i per tant, un punt estratègic de gran valor: la Corona (97 m), el Castell (178 m), les Forques (75 m), el Punt del Cid (110 m), la muntanya Blanca (90 m) i la muntanyeta dels Estanys (29 m).

Les muntanyes d'Almenara són un llibre obert per a llegir el passat. El jaciment de la Corona, en la muntanya del mateix nom, és de l'edat del bronze. També hi ha restes arquitectòniques i de ceràmica de la cultura ibèrica.

La muntanya del Castell és de gran riquesa arqueològica: l'abric de les Cinc, jaciment en cova, situat en el vessant, pertany al bronze final i té troballes de procedència mediterrània. El Castell, poblat ibèric situat en el pendent, datat entre el segle V i el II a. de C., té restes d'estructures arquitectòniques, material d'època ibèrica i ceràmica grega. El castell d'Almenara, fortificació medieval situada en la part alta, aporta restes d'època islàmica i cristiana de la baixa edat mitjana.

El Punt del Cid, recinte fortificat amb muralla de 1.262 m de perímetre i 16 torres, és un assentament de finals de la romanització i de l'inici de l'alta edat mitjana i, en els seus peus, se situa la muntanyeta de Gomis amb dos conjunts megalítics.

La muntanya Blanca amb el complex càrstic Casa Blanca, té una extensa col·lecció de fòssils que el situen en un lloc clau per a entendre l'evolució i distribució de molts grups de vertebrats durant sis milions d'anys. El jaciment paleontològic Casa Blanca I, de final del pliocé superior, té abundant material faunístic entre mol·luscs microvertebrats i macrovertebrats. De semblants característiques són Casa Blanca II, III, IV i V. A l'avenc dels Cérvoles s'han trobat restes fòssils d'animals d'una antiguitat estimada en 2,5 milions d'anys.

A la muntanyeta dels Estanys, l'efecte devastador d'una pedrera ha destruït una sèrie d'estructures arquitectòniques d'època romana, identificades com el Temple de Venus, i uns mausoleus. L'obertura d'una rasa al peu de la penya de l'Estany ha permés recuperar els antics brolladors dels quals parlava Cavanilles el 1795. El material recuperat a la rasa Penya de l'Estany abasta des del quart mil·lenni a. de C. fins a l'època moderna: neolític, eneolític, edat del bronze, època ibèrica, època romana, medieval islàmica i medieval cristiana.

El jaciment lacustre dels Estanys, a l'estany Gran, ha donat material epipaleolític, ibèric, romà i medieval.

En la vila, el recinte emmurallat (1543-1553) era defès per sis torres: quatre en els angles i les altres dos en el centre dels costats nord i sud, i posseïa tres portals: el de Nules, el de València i el de la Vall o de la Cova Santa. L'església parroquial dels Sants Joans (1721-1738) presidix el conjunt urbà.

La presa del castell d'Almenara per Jaume I el 1238 va comportar la rendició d'altres castells importants. El castell controlava el pas obligat de la costa entre les planes de Castelló i de València i la ruta interior cap a Saragossa. La fortificació consta de doble albacar, castell i dos torres aïllades en els extrems.

L'any 1292 Francesc de Pròixita, noble d'origen sicilià, comprà a Jaume II la baronia d'Almenara junt amb els llocs de la Llosa, Quart i Xilxes per 220.000 sous. L'any 1447 el rei Alfons el Magnànim concedí a Joan de Pròixita i Centelles el títol de comte. Fins a la supressió dels senyorius, Almenara era la capital del comtat format per Quart, Quartell, Benavites, Xilxes, la Llosa i també Llutxent, Palma de Gandia i Benissanó.

La Batalla d'Almenara (1521) entre els agermanats i les tropes reialistes del duc de Sogorb, ajudat pel comte Gaspar de Pròixita i Vives Boil, va significar la primera derrota sofrida pels agermanats i la pèrdua del control de les comarques castellonenques.

La marjal d'Almenara és el residu d'una albufera. L'arròs s'hi va conrear des del 1864 fins al 1964. Conté una microreserva de flora, una reserva de samaruc i els estany, tres llacs d'aigua dolça procedents d'un aquífer de la serra d'Espadà. És una de les zones millor conservades de la comarca, a pesar de la influència dels conreus i les pressions d'altres activitats, com les cinegètiques o les urbanístiques. La importància d'estos llocs no radica solament en l'aprofitament que se n'obté, sinó també, en la capacitat que tenen per a albergar gran quantitat d'espècies silvestres, algunes en perill d'extinció. Les aus utilitzen la marjal com a zona de descans en les seues migracions, com a espai de nidificació o com a hàbitat. En la platja hi ha una altra microreserva.

El regadiu tradicional era atès per la séquia Major de la Font de Quart. L'activitat agrícola relacionada amb la producció citrícola i la posterior manipulació d'esta en els magatzems ha constituït la principal font de riquesa de l'economia local, però el sector de servicis està adquirint un paper valuós últimament.

La població ha estat en augment constant durant el segle XX, dels 1.503 habitants el 1900, va passar als 2.894 el 1950 i als 3.591 el 1960. L'increment més alt es donà en la dècada dels setanta: el 1970 tenia 4.179 habitants i el 1975 n'arribà als 5.075; amb el nou mil·lenni hi ha hagut un estancament demogràfic. El cens actual és de 5.324 habitants.

El poble amplia els horitzons en traspassar l'obstacle que ha suposat l'antiga N-340. La desviació de la carretera ha facilitat el creixement de la població cap al sud.

ELEMENTS FÍSICS I POBLAMENT

Orografia

Cova de la Muntanya Blanca
Cova de les Rates Penades
Cova del Cinc
Cova dels Flares
Cova Francuda
el Castell
el Cingle
el Rodeno
el Salt del Cavall
la Buitrera (o la Pampa)
la Corona
la Rodana
Muntanya Blanca
Muntanya de Cassanya
Muntanya de la Cova Francuda

Muntanya de Vilargut
Muntanya del Duc
Muntanya del Mussol
Muntanyeta de Camisa
Muntanyeta de Gomis
Muntanyeta de la Bassa
Muntanyeta de la Palmera Alta
Muntanyeta de les Forques
Muntanyeta del Depòsit (o del Calvari)
Muntanyeta del Ferreret
Muntanyeta dels Estanys
Platja de Casablanca
Punt del Cid

Hidrografia natural

Barranc de Benavites
Barranc de Cassanya
Barranc de la Francuda
Barranc de la Murta
Barranc de la Rambleta
Barranc de les Covatelles
Barranc de les Rodanetes
Barranc de Talavera

Barranc del Llop
Barranc del Pont d'Uixó
Barranc dels Xorrollets
Estanys d'Almenara
Font de Cantero
Font de la Bóta
les Cinc Clotxes

Hidrografia artificial

Abeurador del Depòsit
Aljub
Aljub del Barranc del Llop
Aljub del Poalet
Aljub del Terrer
Aljub dels Caçadors

Bassa
Bassa de Mesquito
Bassa de Sanz
Bassa del Blau
Bassa municipal
Braçal de la Garrofera

Braçal de la Martina
Braçal de la Petaca
Braçal de Sant Joan
Braçal del Bou
Braçal del Colomer
Braçal del Molló
Bracet d'en Carròs
Bracet del Bovar
Bracet del Derroc
Bracet dels Escorredors
Canal Ample
Canal de Circumval·lació
Canal de la Séquia Nova
Canal de Llorencet
Canal de Torrelblanca
Canal del Braç
Canal del Racó
Canal dels Mangraners
Depòsit Regulador de la Platja
Depòsit Vell
els Pouets
Gola de Casablanca
Gola de Queralt
l'Abeurador
Motor de Bordils
Motor de Ferrer
Motor de Gomis
Motor de l'Amazones
Motor de la Cossa
Motor de la Mare de Déu del Bon
Succés
Motor de la Murta
Motor de la Rambleta
Motor de la Rosella
Motor de la Sénia
Motor de la Senyera
Motor de la Senyera II
Motor de la Sort
Motor de la Tellola
Motor de Lapuerta
Motor de Llorencet

Motor de Llusar
Motor de Morales
Motor de Pascual Hermanos
Motor de Sancho
Motor de Sant Clement
Motor de Sant Josep
Motor de Sant Marcel·lí
Motor de Sant Vicent de les
Covatelles
Motor de Talavera
Motor del Blanquet
Motor del Blau
Motor del Bovar
Motor del Camut
Motor del Caudal
Motor del Consol
Motor del Consol II
Motor del Derroc
Motor del Diluvi
Motor del Mesquito
Motor del Molló
Motor del Pontarró
Motor del Racó
Motor del Remei
Motor El Salvador
Séquia d'Oriola
Séquia de Cantero
Séquia de la Font de la Bóta
Séquia de la Llosa
Séquia de la Parada
Séquia de la Tellola
Séquia de Llorencet
Séquia de Noguera
Séquia de Ricard
Séquia del Bovar
Séquia del Cabeçolet
Séquia del Trepitge
Séquia dels Oms
Séquia Major
Séquia Nova
Turbina

Turbina de Calamocs
Turbina de Casablanca
Turbina de la Tellola
Turbina de Llorencet
Turbina de Queralt
Turbina de Sant Marcel·lí

Turbina del Bovar
Turbina del Canal dels
Mangraners
Turbina del Pont de l'Arena
Turbina del Pontarró
Turbina del Racó

Poblament

Almenara
Barraca d'Aunés
Casa del Racó
Casa del Xufero
Casablanca
Caseta d'Estrada (la Rodana)
Caseta d'Estrada (Muntanya
Blanca)
Caseta de Fermí
Caseta de la Penya del Sol
Caseta del Sucre

Caseta Pellerà
Corral d'ovelles
Corral de Bous de Faet
Corral de Bous de Gaspar
Corral de Bous de M. Teresa Faet
Finca de Morales
Finca del Misteri
Finca dels Paus
Mossén Lluís
Urb. Montalmenara

PRESENCIA HUMANA

Partides i paratges

Darrere del Castell
el Blanquet
el Bovar
el Cabecet de Feliu
el Cabeçol
el Calvari
el Colomer
el Cordó
el Derroc
el Ferreret
el Fondo
el Llorencet
el Matissal

el Moro
el Pantà
el Pla de Carabassa
el Pla de la Comtessa
el Pla de Mesquito
el Pla dels Molins
el Pont d'Uixó
el Pont de Metto
el Pontarró
el Racó
el Rodeno
el Roll
el Salt del Cavall

el Serradal
el Talponar
el Trepitge
els Biscaïns
els Escorredors
els Estanys
els Oms
els Rafalells
els Térmens
Jover
l'Alberca
l'Alpotró
l'Alter
l'Arenal
la Buitrera
la Calçada
la Corona
la Corralissa
la Cossa
la Cova Francuda
la Fillola
la Font de la Bóta
la Lloma
la Martina

la Muntanyeta de la Bassa
la Murtera
la Palmera Alta
la Pellerà
la Ponderosa
la Rambleta
la Ràpita
la Rodana
la Salinera
la Sort
la Tellola
les Covatelles
Partida d'Alfara
Partida d'Aranda
Partida d'en Carròs
Partida d'Oriola
Partida de Calamocs
Partida de Camenyo
Partida de Cassanya
Partida de Ricard
Sant Joan
Tamarit
Vilargut

Vies de comunicació

Assagador de Benavites
Baixada del Moro
Camí Antic de Jover
Camí d'Alfara
Camí d'Escrivà
Camí d'Oriola
Camí de Bausà
Camí de Benavites
Camí de Cassanya
Camí de Covatelles
Camí de Darrere del Castell
Camí de Jover
Camí de l'Alpotró

Camí de la Font de la Bóta
Camí de la Font de Quart
Camí de la Lloma
Camí de la Martina
Camí de la Muntanyeta de la
Bassa
Camí de la Ràpita
Camí de la Rodana
Camí de la Rosella
Camí de la Sort
Camí de la Tellola
Camí de la Vereda
Camí de Ricard

Camí de Serratella
Camí de Sogorb
Camí de Vilargut
Camí del Bovar
Camí del Braç
Camí del Cabeçol
Camí del Cordó
Camí del Mal Pas
Camí del Matissal
Camí del Molí de Canya
Camí del Molí de Micalet
Camí del Pla de Carabassa
Camí del Pla de Mesquito
Camí del Pla del Ferreret
Camí del Pla dels Molins
Camí del Pontarró
Camí del Pontó

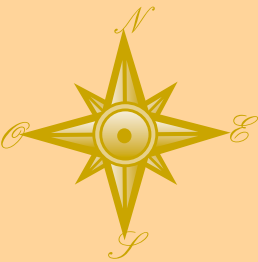
Camí del Racó
Camí del Talponar
Camí del Trepitge
Camí dels Codonyers
Camí dels Colladets Verds
Camí dels Escorredors
Camí dels Mangraners
Camí Fondo
Camí Pista
Camí Vell d'Almenara
Camí Vell de la Mar
Carretera de la Mar
Carretera de la Vall
Ferrocarril València-Vinaròs
Senda de Benicalaf
Senda del Molí Assolat

Altres llocs d'interés

Abric de les Cinc
Camp de Futbol La Corona
Càmping Almenara
Casa Blanca
Cementeri
el Castell
el Punt del Cid
Escola Taller
Escorxador
Fàbrica de pinsos
Fàbrica de pirotècnia
Garrofera dels Morts
Granja El Cordó
Hivernacle
Institut
l'Agüelet
l'Agüeleta
l'Estació Nova
l'Estació Vella
la Corona
la Creueta

Microreserva Els Estanys d'Almenara
Microreserva Platja d'Almenara
Molí Assolat
Molí de Canya
Molí de Ferrando
Molí de Micalet
Molí de Pedro
Molló d'Almenara i la Llosa
Monument megalític
Pedrera de les Covatelles
Pi de Mossén Lluís
Picador de Coloms de Granell
Pista de karts
Poliesportiu
Polígon Agrícola La Canal
Polígon Industrial Trascastell
Pont de l'Arena
Zona d'Esplai Els Estanys
Zona d'Esplai Muntanyeta
del Depòsit

Elements físics i poblament

TERME DE SAGUNT
TERME DE QUART DE LES VALLS

TERME DE LA VALL D'UIXÓ

TERME DE LA LLOSA

TERME DE BENAVIDES

TERME DE SAGUNT

MAR MEDITERRANI

- Capital de municipi
- Nucli de població
- Carretera
- Barranc
- Séquia
- Muntanya
- Mina
- Cingle
- Depòsit
- Caseta de reg, turbina, motor
- Font

- Bassa, aljub, estany
- Mas, casa, corral
- Cova
- Platja

SERRETA

Almenara

Casablanca

Gola de Casablanca

Finca de Morales

Finca dels Paus

Casa del Xufero

Mossen Lluís

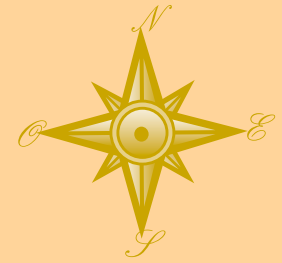
Turbina de Queralt

Gola de Queralt

Presència humana

TERME DE LA VALL D'UIXÓ

TERME DE SAGUNT
TERME DE QUART
DE LES VALLS

TERME DE LA LLOSA

TERME DE BENAVIDES

TERME DE SAGUNT

TERME DE QUARTELL

	Capital de municipi		Resta arqueològica
	Nucli de població		Pont
	Carretera		Nevera
	Camí		Centre d'ensenyament
	Ferrocarril		Molí
	Indústria, taller		Arbre singular
	Instal·lacions esportives		Pedrera
	Poblat ibèric		Estació
	Creu		Castell
	Cementeri		Càmping
	Molló		Paratge
	Zona d'esplai		

GRAN DIVISIÓ DE TERME

